УДК 373.5.016:91:004:37.015.31
Подано до редакції: 21.07.2025
Прийнято після рецензування: 05.09.2025
Затверджено до друку: 22.12.2025
Опубліковано: 29.12.2025
https://doi.org/10.32405/2411-1309-2025-35-357-366

ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ В ГІМНАЗІЇ

Тетяна Назаренко, *доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка відділу навчання географії та економіки Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна*
https://orcid.org/0000-0001-7354-5245
geohim@ukr.net
Олена Часнікова, *кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу географії та економіки Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна*
https://orcid.org/0000-0002-8535-6668
maxlen123@gmail.com

Анотація. У статті розкрито педагогічні засади формування національної ідентичності здобувачів освіти в умовах цифрової трансформації. Обґрунтовано, що поєднання українознавчого змісту та інтерактивних цифрових інструментів є визначальним чинником підвищення ефективності географічної освіти. На основі аналізу міжнародних досліджень розкрито потенціал геоінформаційних систем (ГІС), віртуальних польових подорожей, цифрових карт, платформ дистанційного навчання та концепції Powerful Geography для розвитку національної свідомості, просторового мислення та самоідентифікації учнів.

Визначено, що сучасна географічна освіта може стати ефективним засобом виховання національної свідомості, якщо в освітній процес інтегруються цифрові ресурси українознавчого спрямування: інтерактивні карти, віртуальні тури, цифрові моделі території України, що стимулюють емоційно-ціннісне сприйняття рідного простору. Саме таке поєднання науково-предметного та культурно-ціннісного підходів сприяє усвідомленню учнями власної належності до українського народу та відповідальності за сталий (збалансований) розвиток держави.

Дослідницями розроблено та апробовано рубрикатор оцінювання рівня сформованості національної ідентичності учасників освітнього процесу, який інтегрує міжнародні підходи до освіти з українською практикою викладання географії. Рубрикатор охоплює чотири взаємопов'язані компоненти: когнітивний (знання про географію, символи та культурні ландшафти України), емоційно-ціннісний (ставлення до рідної землі, гордість за державу, готовність діяти на її благо), діяльнісний (участь у краєзнавчих і волонтерських ініціативах, створення власних досліджень), цифрово-

комунікативний (уміння застосовувати цифрові ресурси для репрезентації українського контенту).

Система оцінювання за рубрикатором передбачає три рівні: високий, середній і базовий, а також різні методи діагностики: тестування, есе, портфоліо, самооцінку, анкетування та педагогічне спостереження.

Апробацію інструментарію здійснено на курсах підвищення кваліфікації вчителів географії Київської області (72 учасники). Результати підтвердили, що використання рубрикатора підвищує якість методичної діяльності вчителів, активізує власну цифрову та професійну компетентність, а також сприяє формуванню у здобувачів освіти цілісного бачення національного простору України.

Ключові слова: географічна освіта; національна ідентичність; цифрові технології; українознавство; формувальне оцінювання; професійний розвиток учителя; педагогічний рубрикатор; громадянська освіта.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах глобалізації, гібридних викликів та збройної агресії проти України, що триває, питання збереження, формування та утвердження національної ідентичності набуває ключового значення. Освіта є одним із найпотужніших чинників консолідації українського суспільства, адже саме через освітній процес відбувається формування історичної пам'яті, культурних цінностей, традицій і громадянських орієнтирів молодого покоління.

Серед навчальних предметів у гімназії географія має унікальний потенціал для розвитку національної самосвідомості, оскільки поєднує природничі, суспільні та гуманітарні знання, розкриває взаємозв'язки між людиною, територією, природою і культурою. Вивчення географії України в гімназії формує в учнів усвідомлення належності до рідної землі, почуття гордості за національний простір і відповідальності за його збереження.

Сучасна педагогічна практика вимагає не лише інтеграції українознавчого змісту в навчальні програми, а й створення об'єктивних методів оцінювання – таких, що дають не декларативно, а вимірювано визначати ступінь сформованості ціннісних орієнтацій, громадянської активності й культурної свідомості в учнів/учениць. Міжнародні концепції Powerful Knowledge та Powerful Geography (González, 2024) акцентують увагу на необхідності поєднання глибоких предметних знань із розвитком критичного мислення, рефлексії, громадянської позиції та здатності діяти відповідально. Саме тому пошук ефективних засобів оцінювання національно-ціннісних компетентностей стає важливим етапом розвитку сучасної географічної освіти в гімназії.

Формування національної ідентичності в процесі вивчення географії в гімназії має значення для всіх учасників освітнього процесу. Для вчителів – це можливість оновити зміст і методику викладання, поєднати українознавчий компонент із цифровими технологіями, створити освітнє середовище, орієнтоване на цінності; для учнів/учениць – шлях до усвідомлення своєї культурної та громадянської належності, розвитку патріотизму й відповідальності за долю країни; для батьків – запорука того, що освітній процес сприятиме становленню активної та національно свідомої особистості кожного.

Отже, дослідження проблеми формування та оцінювання національної ідентичності в процесі вивчення географії в гімназії (6–9-й класи) є актуальним і суспільно значущим напрямом педагогічних розвідок, що відповідає стратегічним пріоритетам державної освітньої політики України, положенням Державного стандарту базової середньої освіти та завданням розбудови демократичного громадянського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання українознавчого змісту географічної освіти розглядалася ще у працях С. Рудницького (Рудницький, 1920), де йшлося про засадничі географічні поняття, які містять у собі українознавчу змістову складову.

У методичному посібнику «Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання)» за авторством Т. Назаренко (2016) порушувались питання українознавчого змісту методики навчання географії, де характеризувались зміст і структура навчального географічного матеріалу та питання ідентифікації.

У праці М. Дністрянського, А. Байцара та Х. Бродської (2023) ідеться про необхідність цілісного підходу до формування просторової картини України через краєзнавчі та культурологічні аспекти. Д. Трейтяк (2025) підкреслює роль цифрового середовища як простору конструювання культурної ідентичності та розвитку громадянської солідарності через освітній контент.

У міжнародному науковому дискурсі простежується активне поєднання географічної, громадянської та цифрової освіти. Так, Humble (2023) доводить, що геоінформаційні системи (ГІС) у географічній освіті розвивають просторову компетентність і навички громадянської участі. Heuke genannt Juergensmeier, Schmidt & Stumpe (2024) засвідчили, що віртуальні польові подорожі (Virtual Field Trips) підвищують екологічну свідомість і емпатію до природного середовища, сприяючи формуванню ціннісного ставлення до національного простору. Концепція «Powerful Geography» (González, 2024) обґрунтовує необхідність переходу від накопичення знань до розвитку здатності діяти відповідально в суспільстві, а дослідження Rock (2022) демонструє значення community-based learning у посиленні зв'язку учнів із локальною спільнотою. Згідно зі звітом ICCS-2022, (IEA, 2023), громадянська ідентичність формується через освітні практики, що інтегрують цифрову взаємодію, рефлексію й участь у суспільному житті.

Отже, аналіз попередніх досліджень свідчить про зростання ролі цифрових технологій у розвитку географічних предметних компетентностей і підтверджує потребу в пошуку інструментів системного оцінювання сформованості національної ідентичності учасників освітнього процесу.

Мету і завдання статті зумовлено потребою в оновленні змісту географічної освіти відповідно до ціннісних орієнтирів Нової української школи та в пошуку дієвих інструментів формування й вимірювання рівня національної ідентичності здобувачів освіти, оскільки формування національної ідентичності – багатовимірний педагогічний процес, що охоплює знання про державу, культуру, історію, а ще й в умовах цифровізації освітнього середовища та зростання інформаційних потоків, тому традиційні підходи до виховання національної свідомості потребують оновлення.

Аналіз чинних навчальних програм і методичних матеріалів із географії засвідчує, що українознавчий компонент здебільшого подано фрагментарно, а цифрові інструменти використовуються переважно з пізнавальною, а не ціннісною метою. Бракує чітких критеріїв та індикаторів, які давали б змогу вчителям системно оцінювати

рівень сформованості національної ідентичності учнів/учениць та проводити відповідне самооцінювання.

Проблема ускладнюється відсутністю єдиної методики діагностики компетентностей, що поєднувала б когнітивні, емоційно-ціннісні, діяльнісні й цифрово-комунікативні аспекти. Таким чином, постає питання щодо створення педагогічного інструментарію, який би забезпечив системне оцінювання рівнів розвитку національної ідентичності учнів/учениць у процесі вивчення географії в гімназії та водночас став би засобом професійного зростання вчителів.

У цифрову добу можливості географічної освіти істотно розширюються завдяки використанню ГІС, інтерактивних карт, віртуальних екскурсій, платформ для спільної діяльності (Padlet, Jamboard, Google Earth, Mentimeter, Canva). Ці інструменти сприяють формуванню критичного мислення, медіаграмотності та громадянських компетентностей, що, у свою чергу, поглиблює процес розвитку національної ідентичності. Водночас для реалізації цього потенціалу необхідне створення педагогічних інструментів оцінювання, здатних відображати рівень сформованості ідентичності як комплексної компетентності учнів.

Одним із таких інструментів може бути рубрикатор оцінювання рівня національної ідентичності, який поєднує українознавчий зміст географічної освіти з міжнародними підходами до оцінювання сформованості предметних та ключових компетентностей.

Методи дослідження. У дослідженні було використано комплекс теоретичних і емпіричних методів.

Серед теоретичних: контент-аналіз і порівняльний аналіз наукових джерел для визначення методологічних засад формування національної ідентичності, моделювання педагогічної системи оцінювання, узагальнення вітчизняного й міжнародного досвіду використання цифрових технологій у географічній освіті.

Серед емпіричних методів застосовувались спостереження, анкетування й аналіз діяльності 72 учителів географії Київської області під час курсів підвищення кваліфікації, апробація рубрикатора оцінювання на практичних заняттях, експертна оцінку валідності критеріїв та якісний аналіз отриманих результатів. Результати узагальнено з використанням кількісних показників і візуалізовано у таблицях та схемах.

Результати та обговорення. У сучасних умовах цифрової трансформації освіти поєднання українознавчого змісту навчальної географії та різноманітних гаджетів та електронних освітніх програм стає визначальним чинником підвищення ефективності викладання географії, зокрема в гімназії. Використання інтерактивних платформ сприяє формуванню емоційного зв'язку з національним простором, розвитку цифрової грамотності, а також формуванню ціннісних орієнтирів громадянської відповідальності. Отже, цифрові технології не лише урізноманітнюють методику навчання географії, а й посилюють виховний потенціал освіти.

Формування національної ідентичності охоплює когнітивні, емоційно-ціннісні та діяльнісні компоненти. Для ефективності цього процесу важливо не лише впроваджувати зміст українознавчого спрямування, а й здійснювати системне оцінювання результатів. Саме тому і виникає потреба в рубрикаторі.

Рубрикатор – це інструмент для впорядкування інформації, який допоможе швидко знаходити потрібні матеріали, орієнтуватися в темах і планувати навчальну

роботу. В освіті рубрикатор може виконувати різні функції: систематизації навчальних матеріалів (наприклад, тем курсу чи бібліотечних ресурсів); створення банку завдань або кейсів за темами; у формувальному оцінюванні основи для рубрики (таблиці з критеріями оцінювання); у методичних розробках – структурування програм, тем, видів діяльності. Створення рубрикатора дасть змогу структурувати очікувані результати навчання у вимірюваних категоріях, забезпечить об'єктивність педагогічного спостереження, об'єднає оцінювання в освітній процес навчання, зробить його частиною формувального підходу.

Рубрикатор розроблено з урахуванням трьох основних вимірів ідентичності, визначених у міжнародних освітянських дослідженнях (ICCS, 2022; IEA, 2023):

– когнітивний – знання про географічний простір, державні символи, біографії видатних постатей;

– емоційно-ціннісний – прояви патріотизму, емоційна прихильність, повага до культурних традицій;

– діяльнісний (поведінковий) – готовність брати участь у різноманітних ініціативах, волонтерських та проєктних формах діяльності.

Додано четвертий – цифрово-комунікативний компонент, що відображає здатність учнів/учениць використовувати онлайн-ресурси (Padlet, Canva, Google Earth) для створення контенту, який популяризує українську культуру й географічну унікальність. Це відповідає висновкам Humble (2023) про важливість цифрової участі як елементу сучасного громадянства (digital citizenship).

Кожен критерій має набір показників, три рівні сформованості (високий, середній, базовий) і методи оцінювання, що охоплюють тести, рефлексивні есе, портфоліо, самооцінку та спостереження. Така структура узгоджується з підходами формувального оцінювання, рекомендованими Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD, 2022).

Результати оцінювання, проведеного за рубрикатором, можуть бути використані для удосконалення навчальних програм, підручників та електронних додатків до підручника (включення показників до результатів навчання), планування заходів щодо розвитку патріотизму, громадянської активності, створення аналітичних звітів на рівні закладу освіти, громади або області про стан формування національної ідентичності серед учасників освітнього процесу.

Таким чином, рубрикатор стає інструментом педагогічної рефлексії і водночас механізмом забезпечення якості географічної освіти, який поєднує українознавчий зміст із міжнародними підходами до оцінювання компетентностей.

У табл. 1 представлено розроблений нами рубрикатор оцінювання національної ідентичності учасників освітнього процесу, який укладено на основі міжнародного досвіду використання цифрових технологій в освіті, українських освітніх практик, орієнтованих на формування національної ідентичності учасників освітнього процесу.

Таблиця 1

Рубрикатор оцінювання рівня сформованості національної ідентичності учнів

Критерій	Показники	Рівні (високий / середній / базовий)	Методи оцінювання
Когнітивний	Знання про Україну, регіони, символи, біографії видатних постатей	Відтворює системно / частково / фрагментарно	Тести, вікторини, карти
Емоційно-ціннісний	Почуття гордості, поваги, емоційна прихильність	Яскраво виражене / стабільне / ситуативне	Рефлексивні есе, щоденники
Діяльнісний	Участь у проєктах, ініціативах, волонтерстві	Активна / епізодична / пасивна	Спостереження, портфоліо, самооцінка
Цифрово-комунікативний	Використання онлайн-ресурсів для поширення українознавчих знань	Системне / часткове / випадкове	Аналіз цифрових продуктів

Пропонований рубрикатор було апробовано на курсах підвищення кваліфікації вчителів географії КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів». Метою апробації стало визначення можливостей його використання у професійному розвитку педагогів для оцінювання та розвитку компетентностей, пов'язаних із формуванням національної ідентичності засобами географічної освіти здобувачів освіти 6–9-х класів.

У серпні – жовтні 2025 р. на базі Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів проведено курси підвищення кваліфікації для 72 учителів географії з різних територіальних громад Київщини. На цьому етапі слухачам було презентовано структуру рубрикатора (чотири компоненти: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний, цифрово-комунікативний) та алгоритм його застосування. Педагоги заповнили вхідну анкету самооцінювання, в якій визначали власне розуміння ролі географії у формуванні національної ідентичності, рівень використання цифрових засобів і українознавчого контенту у своїй практиці.

Упродовж навчального циклу слухачі опрацьовували рубрикатор як інструмент педагогічного аналізу: спочатку в ролі учнів, потім як розробники критеріїв для власних навчальних кейсів.

Зокрема, було проведено три практичні заняття:

- «Моя Україна – моя карта» (створення цифрової карти у Google Earth з локальними об'єктами культурної спадщини);
- «Географія гідності» (інтерактивна віртуальна подорож із використанням Mentimeter);
- «Вчимо через дії» (створення власних рубрик оцінювання для проєктів з краєзнавства).

Після кожного заняття учасники здійснювали самооцінювання та взаємооцінювання за рубрикатором, фіксуючи результати у спільному Padlet-портфоліо.

За підсумками навчання проведено узагальнення результатів: 78% педагогів зазначили, що використання рубрикатора допомагає структурувати власні методичні дії, 65% адаптували критерії рубрикатора для оцінювання проєктної діяльності своїх учнів, 54% створили цифрові продукти, що відображають українознавчий контент (інтерактивні карти, віртуальні екскурсії, інфографіку тощо) (рис. 1).

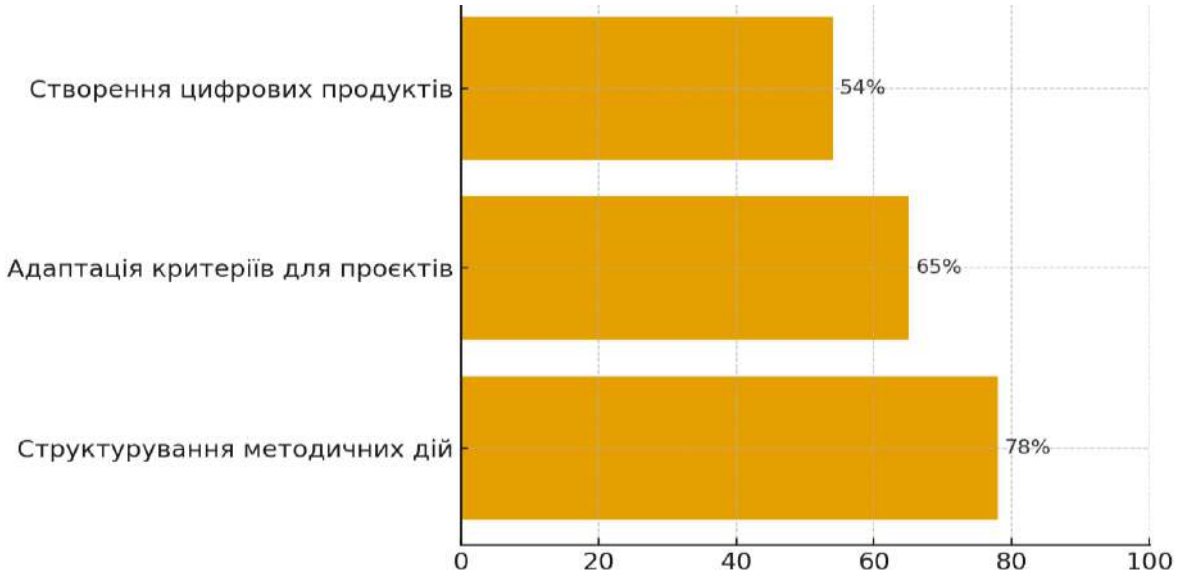

Рис. 1. Використання рубрикатора вчителями

Під час підсумкової дискусії учасники визначили рубрикатор як інструмент педагогічного мислення, який допомагає бачити географічну освіту крізь призму цінностей, надає чіткі орієнтири для розвитку емоційно-ціннісних компетентностей учнів, інтегрується в систему формувального оцінювання на рівні закладу загальної середньої освіти.

За результатами підвищення кваліфікації учителі розробили 12 мікропроєктів, спрямованих на розвиток національної ідентичності учнів. Їх апробацію заплановано у 2025/2026 н. р. у школах Бориспільської, Обухівської, Бучанської, Білоцерківської громад.

Отримані матеріали стали підґрунтям для формування регіонального кейс-банку практик «Географія та національна ідентичність», який планується інтегрувати в освітні програми підвищення кваліфікації вчителів Київщини.

Застосування рубрикатора на курсах підвищення кваліфікації вчителів географії Київської області довело його ефективність як інструменту професійного розвитку вчителів і водночас моделі формувального оцінювання ціннісних компетентностей учнів.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Новації в системі української освіти наголошують на підвищенні її якості, збільшенні наукового рівня викладання навчальних предметів, на оволодінні основ наук шляхом формування основних наукових понять і термінів, що розкриває широкі перспективи освітньої галузі, зокрема уможливлюється здійснення досліджень, які на фоні загальнотеоретичних, методологічних підходів до процесу формування наукових понять пропонують розв’язання як глобальних, так і конкретних місцевих понять географічної тематики.

У становленні наукового світогляду здобувачів освіти поряд з іншими навчальними предметами закладу загальної середньої освіти важливу роль відіграють географічні знання про Україну. Змістова поліструктурність освітнього процесу з географії дала нам можливість провести її системний аналіз, що передбачав вивчення не лише теоретичного географічного змісту, а й інформації українознавчого характеру з використанням цифрових продуктів. Географічна освіта є важливим чинником формування національної ідентичності учнів/учениць, особливо в умовах цифрової трансформації. Поєднання українознавчого змісту з інтерактивними технологіями забезпечує як когнітивне, так і ціннісно-емоційне засвоєння навчального географічного матеріалу.

Практичний досвід вчителів географії Київської області підтверджує, що використання цифрових інструментів сприяє розвитку патріотизму, культурної свідомості та громадянської активності учнів/учениць.

Результати опитування вчителів географії, котрі брали участь у педагогічному експерименті, свідчать, що більшість відзначили ефективність рубрикатора у структуруванні методичної діяльності, адаптували його критерії до оцінювання учнівських проєктів й створили цифрові продукти українознавчого спрямування. Отже, рубрикатор довів свою ефективність як інструмент формувального оцінювання, професійного розвитку вчителів та інтеграції національно-ціннісного значення в зміст географічної освіти.

Перспективними напрямами подальших педагогічних розвідок буде розроблення цифрової платформи автоматизованого моніторингу показників сформованості національної ідентичності здобувачів освіти, удосконалення критеріїв оцінювання рівня сформованості національної ідентичності учасників освітнього процесу, створення освітніх платформ із національним контентом, які підтримуватимуть україноцентричну педагогічну культуру.

Отже, рубрикатор не лише підсилює усвідомлення значення національної ідентичності у змісті географічної освіти, а й виступає каталізатором міжпрофесійної співпраці, розвитку україноцентричної педагогічної культури та підвищення якості освіти. Він може бути використаний учителями географії для діагностики освітніх досягнень учнів на початку й наприкінці навчального року, а також у процесі формувального оцінювання, тренерами післядипломної освіти для моніторингу ефективності українознавчих модулів і програм підвищення кваліфікації, здобувачами освіти – як інструмент самооцінювання та розвитку рефлексії щодо власної культурної ідентичності, адміністраціями закладів загальної середньої освіти – з метою аналізу рівня сформованості ціннісних компетентностей у межах внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Використані джерела

Дністрянский, М.С., & Байкар, А., Бродска, Х. (2023). Українознавчі дисципліни у шкільній географії: Методичні засади вивчення. *Наука та техніка сьогодні*. https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-8(22)-187-195

Трейтяк, Д. (2025). Цифровий простір як інструмент національної солідарності: сучасні підходи. *Нова педагогічна думка*, 122 (2). https://doi.org/10.37026/2520-6427-2025-122-2-70-75

Назаренко, Т.Г. (2016). *Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання).* Харків: Основа. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707431

Humble, N. (2023). Future paths for GIS in K-12 education: *A review of possibilities and constraints. European Journal of Geography,* 14(3), 79–88. Retrieved from https://doi.org/10.48088/ejg.n.hum.14.3.079.088

Heuke genannt Juergensmeier, N., Schmidt, R., & Stumpe, B. (2024). Virtual field trip: A study to analyse the raising awareness of biodiversity loss in virtual reality. *European Journal of Geography,* 15(3), 214–231. https://doi.org/10.48088/ejg.n.heu.15.3.214.231

de Miguel González, R. (2024). Powerful geography and the future of geographic education. *Dialogues in Human Geography*, 14(1), 5-8. https://doi.org/10.1177/20438206241229219

Rock, A. E. (2022). *Community-based learning and the geography classroom. Geo Journal,* (87), 5693–5707. https://doi.org/10.1007/s10708-021-10408-3

Рудницький, С. (1920). *До основ українського націоналізму.* Відень.

International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). (2023). *ICCS 2022 international report: Education for citizenship in times of global challenge.* IEA. Retrieved from https://www.iea.nl/sites/default/files/2023-12/ICCS-2022-International-Report.pdf

References

Dnistryanskyi, M. S., Baicar, A., & Brodska, Kh. (2023). *Ukrainian studies topics in school geography: Methodological foundations of study. Science and Technology Today.* https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-8(22)-187-195 (in Ukrainian).

Treitiak, D. (2025). *Digital space as a tool of national solidarity: Modern approaches. New Pedagogical Thought*, 122 (2). https://doi.org/10.37026/2520-6427-2025-122-2-70-75 (in Ukrainian).

Nazarenko, T.H. (2016). *Metodyka navchannia heohrafii Ukrainy v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh (osoblyvosti navchannia).* Kharkiv: Osnova. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707431 (in Ukrainian).

Humble, N. (2023*). Future paths for GIS in K-12 education: A review of possibilities and constraints. European Journal of Geography,* 14 (3), 79–88. Retrieved from https://doi.org/10.48088/ejg.n.hum.14.3.079.088 (in Ukrainian).

Heuke genannt Juergensmeier, N., Schmidt, R., & Stumpe, B. (2024). *Virtual field trip: A study to analyse the raising awareness of biodiversity loss in virtual reality. European Journal of Geography, 15*(3), 214–231. https://doi.org/10.48088/ejg.n.hum.14.3.079.088 (in English).

de Miguel González, R. (2024). Powerful geography and the future of geographic education. *Dialogues in Human Geography*, 14(1), 5-8. https://doi.org/10.1177/20438206241229219 (in English).

Rock, A. E. (2022). Community-based learning and the geography classroom. *Geo Journal*, (87), 5693–5707. https://doi.org/10.1007/s10708-021-10408-3 (in English).

Rudnytskyi, S. (1920). *Do osnov ukrainskoho natsionalizmu.* Viden (in Ukrainian).

International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). (2023). *ICCS 2022 international report: Education for citizenship in times of global challenge.* IEA. https://www.iea.nl/sites/default/files/2023-12/ICCS-2022-International-Report.pdf (in English).

Tetiana Nazarenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow, Head of the Department of Geography and Economics, Institute of Pedagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine

Olena Chasnikova, PhD in Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow, Senior Research Fellow at the Department of Geography and Economics, Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Formation and assessment of students' national identity in geography lessons in basic school

Abstract. The article reveals the pedagogical foundations of forming national identity among participants in the educational process under conditions of digital transformation in education. It substantiates that the combination of Ukrainian studies content and interactive digital tools is a key factor in enhancing the effectiveness of geographic education. Based on the analysis of international research, the potential of Geographic Information Systems (GIS), virtual field trips, digital maps, online learning platforms, and the Powerful Geography concept is examined as means of developing students' civic awareness, spatial thinking, and national self-identification.

It is determined that modern school geography can become an effective means of fostering national consciousness if digital resources with Ukrainian studies content are integrated into the educational process — such as interactive maps, virtual tours, and digital models of Ukraine's territory that encourage the emotional and value-based perception of the native land. The integration of scientific-subject and cultural-value approaches contributes to students' awareness of their belonging to the Ukrainian nation and their responsibility for the sustainable development of the state.

A rubricator for assessing the level of formation of national identity among participants in the educational process was developed and tested. It integrates international approaches to civic education with Ukrainian practices of teaching geography. The rubricator includes four interrelated components: cognitive (knowledge of geography, history, symbols, and cultural landscapes of Ukraine), emotional-value (attitudes toward the homeland, pride in the state, readiness to contribute to its well-being), activity-based (participation in local studies, volunteering, and independent research), and digital-communicative (the ability to use digital tools to represent Ukrainian content).

The assessment system provides for three levels – high, medium, and basic – and employs various diagnostic methods such as testing, essays, portfolios, self-assessment, surveys, and pedagogical observation. The instrument was tested during advanced training courses for geography teachers in the Kyiv region (72 participants). The results confirmed that the use of the rubricator improves the methodological quality of teachers' activities, enhances their digital and civic competence, and fosters in students a holistic understanding of Ukraine's national space.

Keywords: geographical education; national identity; digital technologies; Ukrainian studies; formative assessment; teacher professional development; pedagogical rubric; civic education.